

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

— A Metternich-rendszer —

(Nyolcadik közlemény)

II. József reformjaiért a magyar főnemesség nem lelkesedett. A felvilágosult császár tíz évig tartó uralma viszont rövidnek bizonyult ahhoz, hogy a törvénybeiktatott újítások tényleg életbe is léphessenek, különösen azért, mert a császár háta mögött nem volt egy olyan osztály sem, amely politikai és gazdasági erejével támpontul szolgálhatott volna, ugyanakkor pedig a főnemesség és a kiérus szervezeten dolgoztak az újítások ellen. Amíg Francia- és Angolországban a polgárság a főnemeseket tényleg letaszította a történelem színpadáról, Ausztriában, ahol polgári osztály még egyáltalán nem létezett, csak egyetlen császár kísérelte meg a főnemesség korlátozását.

A császár halála (1790) kapóra jött a főuraknak és az utána trónralépő Lipót császár kétéves uralma alatt teljesen elkészültek a tervekkel, miként fogják a régi állapotokat ismét visszaállítani. Hiába próbálkozott Lipót császár új reformokkal, — bátyja reformjait sem volt képes életben tartani. Hogy a főurak politikai sakkhúzásait némileg ellenőrizze, illegális szervezeteket létesít és támogat, mert — mint látta — nyílt kiállással képtelen célt érni. Uralkodásának második évében beállott halála és fiának, I. Ferencnek trónralépte szabaddá tette az utat az oligarchiának.

A főnemések első dolga volt az összes, 1780 óta hozott törvények megsemmisítése és a reformok eltörlése s ebben a munkájában a francia forradalom hatása alatt trónját féltő fiatal császárban értékes segítséget nyertek. I. Ferenc ugyanis visszaállította azt a rideg és zsarnoki uralkodási elvet, amely őseit és utódait egyaránt jellemzi. Az országgyűlés, a kormány, a vármegeye, az udvari kancellária és kamara, a helytartó és államtanács összes pozícióit hozzá hű főnemességekkel tölti be. „Mint miniszterek és hadvezérek az egész birodalom sorsára döntő befolyást gyakorolnak.” Uralmát a klérus is támogatja. Ennek következtében az egész birodalomban újra fellángolnak a vallásüldözések és háborúk, mert a rendszernek türelmes és jámbor alattvalókra van szüksége. Az erőszakos katolizáció úgy az udvar, mint a klérus, valamint a külföldi reakció politikai vonalába tartozik. A tömegek forradalmi hajlama a protestántizmusba menekül. Az osztályellentétek ideológiai ellentétekben jutnak kifejezésre.

A dolgok folyását az 1780—92 között kifejlődött szabadelvű irodalom próbálja befolyásolni, de eredménytelenül. A reform-korszak idején megjelent magyar-, német- és latin-nyelvű politikai és gazdasági könyvek és röpiratok nem jutnak el a parasztságig, amely gazdasági és politikai elnyomatása mellett még szellemi nyomorúságban, analfabétizmusban is sínylődik.

Ez az uralmi rendszer igen kedvezően hat a nagybirtok további növekedésére. A nagybirtok terjedelme a XIX. század elején már akkora, hogy az országgyűlés is kénytelen foglalkozni a további növekedés korlátozásával. Erre az adott viszonyok között

természetesen nem kerül sor, de jellemző, hogy a dolog kivizsgálására küldött országgyűlési bizottság előterjesztése szerint a nagybirtok kiterjedését 32.000 holdra kellene maximálni. Micsoda nagybirtokok lehettek ott, ha a maximálást 32.000 holdra tervezték?

A nagybirtok eme növekedésének megfelelően morzsolódik fel a középréteg, a köznemesség. Amíg a gazdagok a főnemesség soraiba emelkednek fel, addig az elszegényedők részben polgári foglalkozásra adják magukat, részben jobbágysorra jutnak: szalmafődeles vályogkunyhóban éheznek és fáznak, mint a jobbágyok legnagyobb része.

A nemesség politikai hatalma ismét a vármegyékben csúcsosodott ki, de a községek hatáskörének javarésze is az ő kezében volt. Minden hivatalban nemes ült, magas íizetést húzott és basáskodott. A közpénzek lelkiismeretlen kezelése, a hatalommal való visszaélés, pártos biráskodás, igazságtalan adókivetés, a közmunka önkényes felhasználása, — hozzátartozik az ilyen rendszerhez. Mindez pedig a császár legmagasabb védnöksége alatt történik, aki minden újtási gondolatot kiírt és minden íróembert személyes ellenségének tekint. Indexet állít fel és cenzurát vezet be, az országot pedig besúgók lepik el, akik, hogy bérüket kiérdemeljék, mindenünnen bajokat jelentenek és áldozatokat szállítanak. Bácsvármegye nemessége ezért így hódol császárnak: „Felségedben a legjobb, legkegyelmesebb fejedelmet bírjuk, kit tőlünk a föld összes népei irigyelnek“, „oly alkotmánnyal dicsekszünk, amely szintén általános irigység tárgya“. A fejedelem „jóságát és kegyelmességét“ ugyanakkor Martinovics Ignác és társainak vére igazolja . . .

Az ország gazdaságát az állandó háborúk mérhetetlen kiadásokkal terhelik. A közéletre katonai szempontok és szükségletek nehezeden és a néptől óriási pénz- és véráldozatokat követelnek. Ugyanakkor az udvarnál egymást követik a költséges estélyek és bálók. Grassalkovich herceg egy estélye 30.000 forintba, Eszterházy herceg díszruhája 1,300 000 forintba kerül. A kormány minden kiadást értéktelen papírpénzzel igyekszik fedezni. 1811-ben 80 millió rossz rézpénzen kívül 1 milliárdnál több papírpénz van forgalomban. A következményeket a jobbágyságnak kellett elviselni.

Napoleon végleges legyőzése után a bécsi kongresszus ezeket az állapotokat volt hivatott konzerválni. Ferenc császár vezetőminisztere, a hihedt Metternich herceg minden igyekezetével azon van, hogy Európát a francia forradalom előtti állapotokba helyezze vissza. Igyekezetében ő is a főnemességre, a klérusra és a nyílt erőszakra támaszkodik. Az európai reakció központja: Bécs, a kongresszust követő években egymásután nyomja el az európai szabadságmozgalmakat s hatalma csak az 1830 júliusában kitört új francia forradalom következtében rendül meg egy kissé.

Az 1831-ben az országon végigszárguló kolerajárvány az északi vármegyékben véres parasztfelkelésekhez vezet, ezt azon-

ban Eötvös Ignác báró martalócai vérbefojtják. Az elégtelen óvintézkedések folytán a járvány Bács-vármegyébe is eljutott és két hónap alatt óriási pusztítást vitt véghez.

Az európai forradalmi mozgalmak hatása alatt és a kolera-járvány alkalmából kirívó közigazgatási lelkiismeretlenség és önkény bizonyos szellemi áramlatokat hívott életre Magyarországon is. Az angol közgazdaságtan tanulmányozása közben Széchenyi István gróf kezdi belátni, hogy a birodalom gazdasági rendszere milyen ósdi a haladó külföldéhez képest. Ezen meggyőződésében számos külföldi utazásai is megerősítették. A pozsonyi országgyűlésen tehát széles reformokért száll sikra, de természetesen minden eredmény nélkül. Indítványa azonban meghozta azt az eredményt, hogy a rendszer legkirívóbb igazságtalanságait az országgyűlés tárgyalásba vette és némileg orvosolta is. Itt ismerkedik meg Kossuth Lajos fiatal ügyvéddel, aki egy távollevő főnemesi hölgyet képvisel az országgyűlésen s vele együtt szervezni kezdi az úgynevezett reform-mozgalmat, amelynek később jelentékeny szerepe jutott a magyar történelemben. A reform-párt leghatározottabban követelte az általános adókötelezettséget, aminek a bécsi kormány ugyan örült volna, de a főnemesség hallani sem akart róla: a régi alkotmány értelmében ugyanis a nemes nem fizetett adót. Hogy a reform-mozgalom erejét csökkentse, a kormány a reformerek ellen úszította a kismenességet, kiadván a jelszót: „Nem adózunk” s így a reformpárt mindjárt a kezdetén két úz között találta magát. Kénytelen volt tehát frontot változtatni és gazdasági természetű kérdések helyett, politikaiakat nyomni előtérbe. Így jutott napirendre a magyar nyelv hivatalos használatának kérdése, az országgyűlési képviselő kérdés és más problémák, amelyek persze nem nyertek végleges és kielégítő elintézését. A kormánynak mindig sikerült a vegyes összetételű és nem azonos ideológiai alapokon álló reformpártiak minden akcióját ellensúlyozni s ha azt szép szerével nem tehette, erőszakhoz folyamodott. Úgy Széchenyit, mint Kossuthot bezáratta, lap- és könyv-cenzurát alkalmazott és az összes ilyenkor szokásos eszközöket felhasználta, attól sem riadva vissza, hogy hébe-hóba látszatengedményeket tegyen, amelyeknek senki sem vehette gyakorlati hasznát.

Vojvodinában a magyar közéletben a politikai élet csaknem teljesen szünetel. Bács-vármegye tisztikarát 1811-től 1825-ig nem is újítták, sőt azután is csak a kihalt tagokat pótolják. A nemesi vármegye kifejt ugyan némi ellenállást a kormány politikájával szemben, pl. mikor az adók behajtását pengőpénzben rendeli el, végül azonban ebbe is belenyugszik épp úgy, mint a többi törvénytelen rendeletbe. A reformpárt tevékenységére utal a Sentán 1832-ben életrehívott Nemzeti Olvasó Társaság, ezt azonban a kormány a „jakobinizmus” vádjával illeti és betiltja. A későbbi évek folyamán alakulnak még hasonló szellemű társaságok a vármegye más városaiban is, politikai jelentőségük azonban alig van.

A szerbeknél azonban jelentékeny élénkülés tapasztalható.

Egy részük már a polgárosulás útjára lépett és a szerb kereskedők és iparosok száma állandóan növekszik. Gazdasági erejükkel és politikai aktivitásukkal az országgyűléstől jelentékeny engedményeket csikarnak ki: községi önkormányzatot, önálló igazságszolgáltatást, külföldi sajtótermékek behozatalát stb. 1825-ben Budapesten megalakítják a legrégebb szerb kulturintézményt, a „Maticát“, mely ma is működik Novi Sadon. A felvilágosult Dositej Obradovics megveti alapjait a szerb irodalomnak, Vuk Stefanovics Karadzics pedig a népi nyelvtan szabályait fekteti le. A szerb nemzeti öntudat kifejlődését a bécsi kormány nem akadályozza, mert a növekvő magyar nemzeti öntudat ellensúlyozására számítja az adott pillanatban felhasználni. A szerbek között akadnak ugyan politikusok, akik a bécsi kormány taktikáján átlátnak és a Bécsre való támaszkodás helyett a magyarokkal való egységes politikát és taktikát propagálják, de ezek az elemek a szerb főpapsággal szemben kisebbségben maradnak.

A Metternich-rendszer Vojvodínára is nagyon ránehezedett. A földnélküliek száma szaporodik, a szorongatott helyzetben levő itteni főurak az adók és terhek növelésével a jobbágytömegekre hárítják az ország rossz irányításából származó bajokat. A kolera-járvány, az árvíz és az 1846—7-es szükesztendők a tömegeket a legnagyobb nyomor felé taszítják és sok községben állami segéllyel kell segíteni a nyomorgók nagy számán.

Az egyre szaporodó adók, malomadó, hídpénz, monopolok, a politikai szabadságok korlátozása, a határőrtábornokok katonás diktatúrája végre is a szerb polgárságban és parasztságban is növelik az ellenállást és sokan már a forradalom gondolatát is magukévá teszik.

De az előzmények után érthető, hogy 1848-ban, az elhatározó pillanatban Vojvodinában sem voltak meg azok az előfeltételek, amelyek a társadalmi és politikai viszonyokat a nép anyagi és kulturális haladásának szolgálatába állították volna. A bécsi kormány Magyarországon a főnemesekre, Vojvodinában pedig a szerb egyházfőkre támaszkodva kivédte azt a kardcsapást, amelyet a magyar és szerb tömegek az uralkodó osztályokra nézve halálosnak szántak.

Kiss Flórián

A Honkong-Road sarkán

Irta J. G. Rügger

Az 1936-ik évben

Az arcod mindég előttem van, Csen-Lü, mindég, ha Sanghaira gondolok: fejed felemeled a sötétségből és mosolyogni próbálsz. És hirtelen felnyitod a szád, mintha kiáltani akarnál. De a szád mégis néma marad és nem egyéb, mint egy üreg, teli sárga, csorba fogakkal. És ebből az üregből kezdett a véred folyni. Végtelenül, mint egy vérfolyam! És aztán ismét leeresztetted a fejed és én csak fényes, kopasz koponyádat látom...